— Ця історія, — мені досі здається, що вона фантастична, а відтак, як і кожна фантастика, незбагненна, і в той же час ніби реальна, а відтак і збагненна, хоч і виходить поки що за межі наших знань, — так ось, ця історія лучилася зі мною в далекому від нашого часу році і в далекому од Києва місті…

Отож, 1966 рік, квітень місяць, Ташкент…

26 квітня того року, якщо ви пригадуєте, в узбецькій столиці відбувся надзвичайно потужний землетрус. В ту пору року до Середньої Азії традиційно приходить період найбільшої спеки, що по місцевому "саратан" називається. Дихати було нічим навіть вночі, а тут землетрус, руйнації, пил стовпом і ти почуваєшся в тому пилові як на сковорідці, та ще й час од часу під тобою все трясеться, все тріщить, сиплеться і руйнується…

Софія Віталіївна на мить вмовкає, пригадуючи давню подію, що збиралася при нагоді мені розповісти, але нагоди якось не траплялося, все було ніколи, а тут мовби випала при нашій чергові зустрічі вільна часинка. Це як у нас зайшла мова про незвичайні, чи не містичні випадки, що час од часу трапляються з людьми і не мають ніякого пояснення, пані професорка і пригадала обіцянку розповісти на цю тему один випадок з її життя.

Замислившись, Софія Віталіївна пальцями правої руки помацала для чогось браслет, що його не одне десятиліття носила на зап’ясті лівої руки (це характерна для неї звичка, коли задумається, то перебирає браслет). Штуковина та (господарка її називала бранзолеткою) була з якогось гарного коштовного матеріалу. Збоку на ланцюжку висів маленький брелок у вигляді скрученої напівкільцем змійки явно екзотичної, що звела головку… Гм… Вельми оригінальний брелок — змійка. (Я, зізнатися, терпіти не можу змій і вони — у будь-якому вигляді, бодай і в невинному зображенні — викликають у мене миттєву відразу,

що я з нею не годен впоратися). Щось мені — хоч я й не знавець плазунів, — і взагалі, ними не цікавлюся, видалося знайомим у тій змійці. Придивившись, згадав: десь ніби я бачив таку змійку із світлим хрестоподібним малюнком на пласкій голові…

— Я з нею в Ташкенті, м’яко кажучи, здибалась. Хоча б краще її до віку не знати! — пояснила мені оповідачка. — А зазнайомилась ось з-за яких обставин.

Тоді, у1966 році, як я вже казала, в узбецькій столиці стався землетрус. Правда, не такай руйнівний, як в Ашхабаді у 1947 році, але все ж відчутний, адже більша частина міського житлового фонду тоді опинилася в аварійному стані. Їх спеціальні бригади доруйновували, бо руїни становили собою небезпеку. Особливо багато кинули студентів та солдат, які з танків знімали гармати і танками трощили недоруйновані стіни. З Москви надійшла обнадійлива вістка-обіцянка відродити Ташкент, тож узбецька столиця швидко перетворилася на величезний будівельник майдан. Потрібні були тисячі й тисячі робочих рук, техніка. Будівельники прибували з усієї країни, мешкали в основному в наметах. Посеред вулиць, площ та скверів. Крім будівельників, потрібні були, ясна річ, і медики. Ось я, тоді молодий лікар, тільки-но закінчивши інститут і зголосилася в Середню Азію. І патріотизм та молодечий ентузіазм спрацювали, і бажання підзаробитися. Вулиці міста була всіяні битим склом, купами штукатурки тощо. Майже у всіх будинках зміїлися чималі тріщини, дахи ледь трималися. Все тріщало й скрипіло. Там і там здіймалися дими, електрика була відключена, водогін не працював.

Землетрус, що стався тоді о 5 годині 23 хвилини ранку не вгамувався, ще кілька днів відчувалися досить потужні поштовхи — майже щогодинні. Час од часу трясло відчутно, ще руйнувалися стіни й осідало, все тряслося і під ногами наче гойдалки сюди й туди ходили. Сейсмологи запевняли, що це останні поштовхи, але вони все одне не ставали чомусь останніми.

Проте люди працювали, розбирали завали, розчищали майданчики, закладали підвалини нових будинків — всі трудилися не з принуки. Нам, медикам, вистачало роботи. Загиблих на нашій ділянці, слава Богу, не було, але поранених зібралося багато і їх рядами складали прямо на вулицях. І там же й робили їм першу допомогу. Мешкали ми у великих армійських наметах, працювали вдень і вночі, не відчуваючи втоми. Все б нічого, але в Ташкент я, тоді двадцятип’ятилітня, приїхала зі своєю маленькою донечкою. Це не схвалювалося, тож довелося чи не потай привезти з собою Віруньку мою — ні на кого було вдома залишити, чоловік мій на той час молодий спеціаліст, був у довготривалому закордонному відрядженні — заробляв гроші на кооперативну квартиру та машину. Тож ж я й захопила з собою в Ташкент Вірусю, їй тоді лише півтора годочки виповнилося — тільки-но почала ходити, на ніжках ще не міцно тримаючись.

Медпункт знаходився в наметі. Віруся була постійно біля мене. Колеги її полюбили і всі гуртом за нею доглядали. В сусідньому наметі була їдальня, а митися ми ходили до ближнього зруйнованого особняка, у дворі якого був хауз-басейн.

Але швидко вода забруднилась від пилу та сміття, що літало в повітрі і ми змушені були ходити до дальнього арику — зрошувального каналу, що його випадково знайшли неподалік околиці. Він тихо жебонів у тіні яблунь, груш та урюку — так по-місцевому називають абрикоси (як і самі плоди абрикос, висушені з кісточками). Ще понад ариком росла ліщина, здіймалися цілі хащі малини. Якось я привела до малини донечку, хай поласує ягідками, духмяними, наливними. Та і сама заходилася смакувати. Невдовзі мене погукали. Я залишила дочку — рви ягідки, кажу, — а сама пішла до колег.

Відвернулась на якусь хвилинку, а коли повернулася — отетеріла. Ледь чи не в ступорі опинилася. Донечка моя, цікавенька до всього Вірусенька, стояла над ариком і простягала до когось — чи до чогось рученята і щось ласкаве до того, спершу мені невидимого, лепетала.

Я глянула вниз, під ніжки її й знову обімліла. На піщаному взгірку перед дочкою звивалася… змійка. Правда, невелика, але від того мені легше не стало. Я вже знала, що в Середній Азії найотрутніші змії. Серед них кобра, гюрза і ефа ведуть перед. Всі троє — смертельно небезпечні. Кобру я знала по малюнках, особливо з надутим капюшоном. Вона товста й здорова. А тут перед донечкою звивалася менше метра змійка. Якась вохриста, з білуватим візерунком, на голові — світлий хрестоподібний малюнок. По ньому впізнала, що то ефа, піщана ефа, змія з родини гадюкових. Як і її товарки — кобра та гюрза — теж смертельно отруйна, від укусу якої спасу немає. Як і кобра та гюрза — ефа теж основне джерело змііної отрути. Всі три охороняються законом. І ось одна твар з тієї жахливої трійці, звиваючись, підповзала до босих ніжок моєї донечки…

Сміючись і щось лепечучи, Вірунька саме зробила крок навстріч ефі, присіла і простягла до неї ручки — як до барвистої цяцьки…

В якому я тоді опинилася стані — не буду пояснювати. Все одне в мене не знайдеться потрібних слів аби передати мій моторошний ляк. Здавалось, що страх паралізував мене в ту мить і я не здатна була й ворухнутися, не те, що кинутись рятувати дочку. Правда, я закричала, — хриплий голос ще в мене зберігся:

— Віру-унько??? То — змія!!! Не смій чіпати! І замри на місці!

Але донечка не звернула уваги на мій крик і простягала до зміюки рученята, пропонуючи їй рубінові ягоди малини.

Між мною і донечкою відстань була метрів з десять.

Безконечно довгих десять метрів, що мені в ту мить видалися довшими за стометрівку, яку я, будучи студенткою, не раз бігала і навіть брала якісь там призи. Отже, метрів з десять відділяло мене від донечки.

А донечку від змії — менше метра. Та й ту відстань вона скоротила, наблизившись до змії. Те наближення змія сприйняла як загрозу нападу на неї, зашипіла і почала піднімати голову з розкритою пащекою, з якої висовувався тремтливий язичок…

Мені здалося, що очі її горять злобним вогнем.

Вона загрозливо піднімалася перед моєю донечкою і до того чудовиська Вірусі було і зовсім близько.

Ефа піднялася вгору сантиметрів на тридцять і стояла на хвості, з боку в бік розкачуючись… Вона готувалася до стрибка.

Я знала, що буде далі: кидок вперед, що його навіть поглядом не встигнеш зафіксувати, удар, укус і…

І — все. Донечки в мене немає.

А я наче паралізована застигла од неї в десяти метрах, розуміючи — на рівні підсвідомості, — що випередити змію я аж ніяк не встигну, для цього мені не вистачить кількох секунд. А змії вистачить і десятої частки секунди.

Отож я з жахом збагнула, що мені просто не вистачить кількох секунд першою добігти до Віруньки, схопити її на руки і відскочити в бік. Або загородити її собою — тоді нені доведеться гинути.

Все. Кінець. Я була вже мертвою, але ще живою. А, може, навпаки, ще живою, але вже мертвою. І в ту мить мене наче струсонуло і настав блискавичний провал у пам’яті…

Не пам’ятаю, що було далі. Навіть приблизно. Розум ніби відключився і моїми діями, здається, почала керувати якась невідома мені сила, але ажніяк не моя воля…

В тім провалі — миттєвий спалах чорної — хіба буває така в природі? — блискавки.

Отямилась я не знаю через яку мить. Мабуть, скороминувшу, не підвладну людській свідомості.

Отямилась я з донечкою на руках. Боже мій, я першою встигла добігти — долетіти? — до неї. Схопивши крихітку на руки, відскочила з дитиною в бік, а ефа, вже приготувавшись, стрибнула вперед. На те місце, де стояла моя донечка. Але там її вже не було. Вона була в мене на руках, а я, схопивши її, відскочила вбік.

Встигла, здолавши десять метрів швидше, як змія один метр.

Звиваючись, ефа швидко поповзла геть до малини і зникла в її заростях.

І досі не можу пояснити той феноменальний стрибок, коли за крихітну частку секунди я подолала десяток метрів, підхопила на руки дочку і за цей час відскочила вбік. І все це в провалі пам’яті, коли мене полосонула чорна блискавка. Це так і залишилося незбагненним. Я безсила пояснити той мій, швидший за блискавку, стрибок до дочки, коли я випередила навіть змію, у якої реакція — над людські можливості…

І — нічого не пам’ятаю.

Тільки чорний провал, під час якого я і порятувала свою крихітку…

Нині їй сорок три роки, вона, як і я, медик, виховує двох діток.

А я досі не можу втямити яким робом її тоді врятувала від найотрутнішої змії Середньої Азії.

Софія Віталіївна знову помацала свій браслет з брелоком у вигляді зігнутої півкільцем змійки з піднятою головою…

— Так, це вона, ефа, — пояснила мені пані професорка. — Не знаю чому, але після того жахного випадку вона довго-довго не йшла з моєї пам’яті. Ще довго-довго стояла увічу, готуючись кинутись на мою крихітку… Навіть коли я, виконавши свій обов’язок, як тоді писали, повернулася з Ташкента до Києва, ефа все ще стояла в мене перед очима. І ні, ні та й приходила в мої сни. В ту мить, як готувалася стрибнути до босих ніжок моєї донечки, яка пропонувала їй ягідки малини…

Звідтоді мене моторошно цікавить і навіть чомусь аж насторожує той провал у пам’яті, під час якого я врятувала дочку. Звідки він узявся?

— Мабуть, від тієї спружиненої напруги, що кинула вас уперед. Вона була такою сильною, що раптово потьмарила вашу свідомість — від перенапруги.

— Гм… Я теж так іноді думаю, не знаходячи іншого пояснення, але де вона в мені взялася, та миттєва сила, більша за мої фізичні можливості?

— Коли матері рятують дітей, вони здатні на подвиги, що їх за звичайних обставин не повторити.

— Але де береться та додаткова сила, необхідна, як ви кажете, на подвиги? Мить тому її не було і ось вона наче нізвідки спалахує.

Неймовірна і непідвладна людині ще секунду тому?

Я цього не знав, а тому мовчав, міркуючи і так і сяк.

— Я теж цього не відаю, — зрозумівши про що я думаю, озвалася пані професорка. — Але звідтоді я почала цікавитися випадками незбагненного, неймовірного, що ні-ні та й трапляються з людиною в нетипових ситуаціях. Доходжу до думки, твердої і переконаної, що в людському організмові закладені потужні резерви сили — на всякий, як кажуть, пожежний випадок. Вони нам не підвладні. Ми ще не можемо ними користуватися за звичайних ситуацій у щоденному побуті. Але така можливість у людини може раптово виявитися в хвилини небезпеки, в екстремальних ситуаціях, що загрожують її життю. Подібних прикладів історія знає чимало. Ось хоча б один з них: рятуючись від погоні, втікач одним махом перестрибує двометровий паркан, чи розсовує сталеві прути в огорожі, що за звичайної ситуації він їх не розсуне і на два метри вгору не стрибне… І знаєте коли це з ним трапляється? Під час провалу в пам’яті — це спільне для подібних історій. Коли його наче полосоне чорна блискавка… Що до мене. Думаю, що для того, щоб вчинити подібне, мені в ту мить не була потрібна додаткова фізична сила, а… Так, так, зайві секунди, протягом яких я подолала десять метрів і випередила змію… Всього лише зайві секунди. Де вони взялися? У звичайному житті, в побуті їм і справді нізвідки взятися, а ось в екстремальній ситуації, коли над твоєю дитиною нависає смертельна небезпека…

От я і певна: крім резерву фізичної сили, у глибині нашої пам’яті закладений ще один, незнаний нам резерв. Що дозволяє нам за певних обставин керувати часом… Так, так, самим часом. Себто "розтягувати" мить, коротку мить, тривалість якої дозволить нам уникнути небезпеки. Під час вивільнення такої сили, що розтягує час, даючи нам додаткові секунди і настає від перенапруги "провал у пам’яті", що з’являється в образі чорної блискавки… Фантастика? Не знаю. Іноді мені здається, що це фантастика. А тому незбагненна нам. Іноді ж здається реальністю, тільки теж нам незнайомою…

Але загалом запаси міцності нашого організму, наші можливості нам досі ще невідомі.

Замислившись, Софія Віталіївна гладила браслет з брелоком, на ланцюжку якого звивалася змійка із світлим хрестоподібним малюнком на піднятій голівці…

— Звідтоді ефа — мій талісман, — посміхнулась пані професорка. — Браслет з брелоком у вигляді змійки завжди зі мною, де б я не була, куди б не їздила ось уже сорок з чимось років. І звідтоді нештатні ситуації обходять мене стороною. І я іноді думаю: якщо ефа зі мною, смертельно небезпечна змія, значать лихо мене обмине. І дочка любить цю змійку. Вірунька моя, яку ефа колись хотіла убити…

А я звідтоді в людину вірю.

У її неподоланність.

У кожному з нас на випадок лиха, на чорний день закладено такі резерви живучості, нам ще до кінця незбагненні, чи не фантастичні сили, можливості, що хомо сапієнса, рід людський на планеті Земля, допоки він володіє чорною блискавкою ніхто не зможе подолати. І — ніколи. І ні за яких обставин, адже рід людський створений для життя. Як птаство для неба.